

Pamięć Europy

I Sympozjum instytucji europejskich
zajmujących się historią XX wieku.

14–15 września 2012 r., Gdańsk.

W dniach 14-15 września 2012 r. odbyło się w Gdańsku I Sympozjum europejskich instytucji zajmujących się historią XX wieku pt. „Pamięć Europy”. Wzięło w nim udział ponad 100 specjalistów reprezentujących 66 instytucji z 14 krajów europejskich oraz Izraela. Sympozjum zainaugurowało cykl dorocznych międzynarodowych spotkań naukowców i przedstawicieli instytucji zajmujących się upowszechnianiem i badaniem historii XX wieku, ze szczególnym uwzględnieniem dyktatur. Celem cyklu jest wymiana doświadczeń oraz wypracowanie metod i form współpracy pomiędzy instytucjami z różnych krajów.

Dzień 1

Sympozjum otworzyli przedstawiciele instytucji organizujących: **Basil Kerski**, dyrektor Europejskiego Centrum Solidarności, **Rafał Rogulski**, dyrektor Europejskiej Sieci Pamięć i Solidarność, oraz **Anna Kaminsky**, dyrektor Federalnej Fundacji ds. Badań nad Dyktaturą SED. Konferencja odbyła się we współpracy z Muzeum II Wojny Światowej oraz Towarzystwem im. Roberta Havemanna (Berlin), przy finansowym wsparciu Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Federalnego Pełnomocnika ds. Kultury i Mediów.

Obrady odbywające się pierwszego dnia w historycznym Dworze Artusa w Gdańsku rozpoczął wykład **Markusa Meckela**, byłego posła do Bundestagu, a zarazem ostatniego ministra spraw zagranicznych NRD. Zwrócił on uwagę na fakt, że konferencja na temat pamięci europejskiej przed dwudziestu laty nie byłaby możliwa z powodu zbyt wielkich różnic w sposobach postrzegania własnej historii. Pozytywnie ocenił możliwość prowadzenia takiej dyskusji dzisiaj. Jednocześnie podkreślił, że nie należy ona do łatwych, wymaga bowiem uwzględnienia różnych punktów widzenia związanych nierzadko ze specyfiką narodowych wrażliwości i interpretacji historii.

Następnie odbyła się dyskusja z udziałem historyków i dziennikarzy z Polski, Włoch, Francji i Niemiec. **Georges Mink**, francuski socjolog, dyrektor ds. badań w College of Europe (Brugia, Warszawa-Natolin) mówił o złożonej roli, jaką w kształtowaniu

EUROPEAN REMEMBRANCE

1st Symposium
of European Institutions
dealing with 20th Century History
Gdańsk, 13–15 September 2012

dyskursu historycznego odgrywa polityka. Stwierdził, że prowadzenie dyskusji na poziomie europejskim nie jest łatwe, bowiem tematy historyczne są często instrumentalizowane dla doraźnych działań politycznych. Przykłady takich problemów utrudniających dialog można odnaleźć w różnych krajach europejskich. **Luigi Spinola**, włoski dziennikarz, przedstawił temat pamięci Europy z perspektywy włoskiej. Także on uznał, iż poszukiwanie porozumienia nie jest łatwe, zaznaczył jednak, że choć historia jest często wykorzystywana politycznie, nie należy tego demonizować. Wspomniał także o znacznej różnicy w narracjach historycznych w Europie Zachodniej i Wschodniej. **Łukasz Kamiński**, prezes polskiego Instytutu Pamięci Narodowej, stwierdził, że obecnie nie możemy mówić o pamięci europejskiej, a próby tworzenia uniwersalnej interpretacji historii na przykład w formie wspólnego europejskiego podręcznika uznał za niepotrzebne i niebezpieczne. Jednocześnie podkreślił konieczność dialogu na temat pamięci europejskiej opartego na wartościach i przy zachowaniu rzetelnej oceny ofiar oraz sprawców. Kwestia ta bywa bardzo skomplikowana i nierzadko podlega zniekształceniom i manipulacjom.

Stefan Troebst, reprezentujący Naukowe Centrum Historii i Kultury Europy Wschodniej w Lipsku, mówił o wpływie polityki na narodowe interpretacje historii, co utrudnia dialog na tematy historyczne w Europie. Jako przykład podał m.in. różnice w podejściu do upamiętniania rocznic tych samych wydarzeń w poszczególnych krajach. **Robert Żurek** z Centrum Badań Historycznych Polskiej Akademii Nauk w Berlinie na podstawie doświadczeń polskich i niemieckich mówił o dorobku dialogu między historykami oraz o trudnościach związanych z transferem wiedzy naukowej do szerszych grup społecznych. Wskazywał także, iż nieporozumienia i napięcia między poszczególnymi krajami mogą niekiedy przyśpieszyć procesy uczenia się społeczeństw. **Markus Meckel** zwrócił uwagę na konieczność poszukiwania porozumienia i podkreślił znaczenie rozwijania w młodszych pokoleniach wrażliwości i otwartości na inne narracje historyczne. Jako przykład działania nakierowanego na poszukiwanie porozumienia Meckel podał Polsko-Rosyjską Komisję do Spraw Trudnych.

Uczestniczący w Sympozjum naukowcy oraz praktycy wzięli aktywny udział w dyskusji podkreślając m.in. konieczność dalszego badania i upowszechniania wiedzy o sprawach trudnych i bolesnych w historii Europy takich jak wojny, ludobójstwa, spory terytorialne i przymusowe migracje. Wskazali ponadto, że sukcesy w partnerskim dialogu historyków to nie wyłącznie domena polskich i niemieckich środowisk naukowych, gdyż obecnie jesteśmy np. świadkami uruchamiania mechanizmów takiego dialogu w innych krajach np. w zakresie węgiersko-słowackich sporów o traktat z Trianon, wypędzenia Tatarów Krymskich, czy dialogu polsko-

EUROPEAN REMEMBRANCE

1st Symposium
of European Institutions
dealing with 20th Century History
Gdańsk, 13–15 September 2012

rosyjskiego na tematy historyczne. Podkreślono także znaczenie pozytywnych wydarzeń historycznych, jakie miały miejsce w dziejach Europy, a do których warto się odwoływać.

W trakcie dyskusji wyrażono poparcie dla inicjatyw sprzyjających dialogowi w różnych częściach Europy. Uznano także potrzebę kontynuowania tej formy spotkań oraz włączenia się w organizacje kolejnych Sympozjów instytucji z innych krajów, m.in. z Austrii i Czech. W dyskusji dominowało przekonanie o braku jednej europejskiej narracji historycznej. Budowanie pamięci europejskiej określano jako proces długotrwałej międzynarodowej refleksji, wymagający intensywnej wymiany wiedzy oraz doświadczeń w duchu poszanowania odmiennych narracji historycznych. Zarówno ta debata, jak i całe Sympozjum pokazały, że konstruktywna dyskusja o procesie tworzenia kultury pamięci oddziałującej na więcej niż jedno społeczeństwo jest nie tylko możliwa, ale nade wszystko bardzo potrzebna.

Druga część dnia rozpoczęła się od zwiedzania budowanej obecnie siedziby i przyszłego muzeum Europejskiego Centrum Solidarności. W tym będącym jeszcze w stanie surowym budynku uczestnicy Sympozjum obejrzeni prezentację przyszłej ekspozycji stałej ECS, a także zapoznali się z koncepcją budowanego równocześnie w Gdańsku Muzeum II Wojny Światowej. Kolejnym punktem programu było zwiedzanie miejsca pamięci Westerplatte, gdzie 1 września 1939 r. rozpoczęła się II wojna światowa.

Dzień 2

W drugim dniu Sympozjum obrady odbywały się w historycznej sali BHP dawnej Stoczni im. Lenina, w miejscu powstania Solidarności. Rozpoczęły się one od debaty przedstawicieli instytucji z Polski, Węgier, Słowacji i Niemiec. Krótkie, pięciominutowe referaty impulsowe wygłosili: **Zbigniew Gluza** (Ośrodek Karta), **Anna Kaminsky** (Federalna Fundacja ds. Badania Dyktatury SED), **Mária Palasik** (Archiwum Węgierskiej Służby Bezpieczeństwa), **Peter Jašek** (Słowacki Instytut Pamięci Narodu), **Rüdiger Sielaff** (Federalny Urząd do spraw Dokumentów SB byłej NRD we Frankfurcie nad Odrą), **Paweł Ukielski** (Muzeum Powstania Warszawskiego) oraz **Olaf Weißbach** (Towarzystwo im. Roberta Havemanna). Po referatach dyskutowano o problemach związanych z uwzględnieniem różnych narodowych punktów widzenia, a także o deficytach we współpracy między instytucjami zajmującymi się historią XX wieku, możliwości oddziaływania poszczególnych instytucji oraz o różnych sposobach mierzenia się z własną historią.

EUROPEAN REMEMBRANCE

1st Symposium
of European Institutions
dealing with 20th Century History
Gdańsk, 13–15 September 2012

Uczestnicy zgłosili szereg postulatów dotyczących kolejnych Sympozjów. Wskazywali m.in. na konieczność szerszego udziału instytucji badających II wojnę światową oraz instytucji z krajów Europy Zachodniej, tak by umożliwić wymianę doświadczeń i rozwijać dialog między wschodnią i zachodnią częścią Europy. W czasie debaty podkreślono trudności w transferze wiedzy z nauki do debaty publicznej tak na poziomie narodowym, jak i europejskim. Wskazywano także na konieczność stworzenia narzędzi umożliwiających skuteczną wymianę informacji i współpracę między instytucjami z różnych krajów. Zaproponowano utworzenie platformy internetowej i newslettera dla instytucji badających historię XX wieku. Nawiązując do tych uwag **Rafał Rogulski** poinformował, że Europejska Sieć Pamięć i Solidarność pracuje nad zbudowaniem takiego portalu i że zostanie on uruchomiony w 2013 r. Portal ma służyć instytucjom europejskim i pozaeuropejskim do poszukiwania partnerów, informowania o własnych wydarzeniach, dowiadывania się o działaniach podejmowanych w innych krajach, a przede wszystkim ma być narzędziem, które pozwoli skuteczniej pracować i realizować własne zamierzenia w duchu dialogu, porozumienia i solidarności.

Jako przykład praktycznego wcielania w życie idei pamięci europejskiej **Andrea Mork** przedstawiła założeniu projektu Domu Historii Europejskiej w Brukseli, którego jest koordynatorem naukowym. Projekt ten powstaje we współpracy naukowców z krajów Unii Europejskiej reprezentujących różne stanowiska wobec pamięci europejskiej. Mork podkreśliła, że celem Domu Historii Europejskiej nie będzie opowiedzenie na nowo historii Europy, ale przede wszystkim stworzenie miejsca dialogu, płaszczyzny, na której spotkać mogą się różne narracje historyczne.

Podsumowanie

W podsumowaniu obrad **Jan Rydel** oraz **Matthias Weber** reprezentujący Europejską Sieć Pamięć i Solidarność podkreślili konieczność dalszej dyskusji na trudne tematy historyczne między naukowcami i przedstawicielami instytucji społecznych. Tylko poprzez swobodną wymianę poglądów tworzyć może się europejska kultura pamięci, która opierać się powinna na wartościach takich jak dążenie do obiektywizmu, solidarność, wzajemny szacunek i zrozumienie, poszanowanie podstawowych praw człowieka i wolności jednostki. Zadaniem instytucji takich jak te reprezentowane na Sympozjum powinno być oddziaływanie na społeczeństwo, świat mediów oraz polityki, w taki sposób by dialog na tematy historyczne był prowadzony w sposób rzeczowy, otwarty i dostępny dla wszystkich. Ważnym celem powinno być upowszechnienie wiedzy o wydarzeniach historycznych w różnych państwach, szczególnie wśród młodszej generacji. Pamiętanie nie jest jednak tożsame ze

EUROPEAN REMEMBRANCE

1st Symposium
of European Institutions
dealing with 20th Century History
Gdańsk, 13–15 September 2012

zwykłym zapamiętywaniem faktów. Nie należy dążyć do tworzenia jednej, uniwersalnej narracji historycznej, czy też jednego wspólnego dla wszystkich obrazu historii. Różnorodność narracji historycznych jest przejawem wspólnego postrzegania europejskiej historii, jest naszym narodowym i ponadnarodowym dziedzictwem. Ważne jest, by rozwijać wrażliwość i akceptację dla odmiennych narracji historycznych oraz ocen przeszłych wydarzeń. Dotyczy to szczególnie kolejnych pokoleń, które osobiście nie doświadczyły cierpień i okrucieństw dyktatur. Również w ten sposób możliwe jest uzupełnienie własnego rozumienia historii o doświadczenia innych. Wielość poglądów powinna uwzględniać perspektywę sąsiadów i wiązać się z wolą zrozumienia i dialogu, szacunkiem wobec ofiar poniesionych przez inne narody oraz powstrzymać się od ogólnikowych, krzywdzących ocen.

Jednym z celów Sympozjum było umożliwienie przedstawicielom instytucji swobodnej wymiany poglądów, w celu podejmowania nowych inicjatyw i tworzenia nowych projektów. Spośród licznych przedsięwzięć i form współpracy omawianych podczas obrad i w kularach z dużym zainteresowaniem spotkała się propozycja Ośrodka Karta zmierzająca do stworzenia internetowej platformy *Niepokorni. Ruchy opozycyjne i dysydenckie w komunistycznej Europie lat 1956-1989*, na której znaleźć mają się biogramy działaczy opozycyjnych z różnych krajów komunistycznych, artykuły o opozycji w poszczególnych krajach, interaktywne fora dyskusyjne dawnych dysydentów itd.

Uczestnicy Sympozjum wyrazili wolę przygotowania wspólnego dokumentu w sprawie dobrych praktyk w badaniu i upowszechnianiu historii XX wieku w duchu europejskiej kultury pamięci. Projekt takiego dokumentu zostanie przygotowany w ciągu najbliższych miesięcy i przedstawiony do dyskusji uczestnikom Sympozjum i innym instytucjom, które w tym roku w nim nie uczestniczyły.

Organizatorzy:

Partnerzy:

Współfinansowanie:

